

Pomhaj Bóh

Časopis ewangelskich Serbow

Budyšin, februar 1991
2. čisto · Lětnik 41

Bože słowo za nas

**Ja chcu bydlić w twojej hće wěcnje –
ja chcu so dowěrić pod twoji-
mi křidłami**

Ps. 61,5

Žadosć a dowěrjenje, to stej nošnej stołpaj tutoho hrona z psalmow. Žadosć je staw, kotryž nikoho njeminje. Kelko njespjelnjenych přećow rysuje so na wobličach ludźi.

Njejsmy da žadosć jatych, hlód tradacych a wosamoćenych nadosć spóznali a snano na swojskim čěle začuwali? Wšědnje styšimy wo tajkich ludžoch, a my mamy znowa mjezwoca hlódnych a čerpjacych na wjele městnach swěta před woćomaj. Kak wulka bě mjez nami žadosć za wotewrjenymi mjezami a za možnosću, našeho nana, našu mać, bratra abo sotru skónčnje zaso widźeć móc. Nětk je tuta žadosć dlěje hač lěto zańdženosc. Njedyrbjeli na tym zbožowni być? Pomyslymy, zo započea so tuta swoboda w Božich domach z paćerjami a próstwami. Kak spěšnje je to za-
byte.

Hižo přiwtači so žadosć ludźi za derjemě-
ćom. Z chcyćiwosću za zemskimi kubłami
podawamy so do nowych strachow. Israelski
lud njech je nam ze swojej žadosću za Bohom
příklad. Jenož takle je přežiwił, a to je tež
jenička přežiwjenska možnosć za nas. Njeza-
budźmy: Je-li so tež złość, teror, njeswoboda,
praj djaboł, wuhnał, tak přiwtači so znowa.
Wón pokazuje so, bjez toho zo bychmy jeho
pytnyli, wjele strašniši a wohidniši, kaž je nas
wupušćil. Snano chowa so za produktami
derjeměća? K nim słuša tež husto bjezmjezna
swoboda. Twory w poľnych polcach džě njejsu
hubjene, tola wone móžeja tež strašne być.
Strašne potom, hdyž damy so wot jich powab-
ka bjez přemyslenja zawjesć. Wone zniča
skónčnje naše zwjazki k Bohej.

Tak podobnje drje je modler tutoho psal-
ma na kemšach to dožiwił. Tute wotměwachu
so w starym Israelu spočatnje w stanje zwjaz-
ka. „... Ja chcu bydlić w twojej hće wěcnje.“
Mysly při tym na pobožnych Židow při
Skóržbnej muri w Jerusaleme. Snano smy po-
dobne w cyrkwi dožiwiłi a z tym k sebi samym
namakali a tak bliskosć Boha nazhonili.

Bydlić wěcnje, kajke to wolóženje a wuswo-
bódenje! Kak rjenje to je, zaso raz doma
być, w nanowym škiće.

Nadźijomnje přewahuje hišće džak za to w
našim žiwjenju. My mamy hišće možnosće,
so z Bohom rozmołwjeć. **Hišće** su cyrkwe
wotewrjene za nas. **Hišće** móžemy džakow-
nosć za to swojemu blišemu zdźělić. **Hišće**
mamy možnosć, so w cyrkwi přihotować na
to, strachej wonka napřećo stupić.

Zakomdźimy tutu skladnosć zaso?

Što da je ateistiski swětonahlad w našich
swójbach wuskutkował?

Posoljo njezboža (wobsweť, chorosć, dro-
gi, kriminalita) su přihotowani. Woni hroža
a napominaja nas, zo bychmy wotućili a pře-
mysłowali. Přeco zaso budźi so žadosć za
wuswobodženjom znowa, hdyž ze swojskeje
winy njezbožo nas dohoni. Tohodla woła nas
Bóh domoj.

Derje je wědźeć, zo móžemy so dowěrić
pod jeho křidłami.

Woprašejmy so tola křesćanow z wuchoda.
Woni přińdu z najwjetšeho přesćehowanja,
kiž je křesćanstwo hdy dožiwiło. „Pod škitom
jeho křidłow su wosrjedź hele pokoj nadešli.“

Ja chcu bydlić w twojej hće wěcnje. Za-
počemy tola z tym, to pismikować, to do ži-
wjenja přesadzić a přeco a přeco zaso wo
prosyć.

Běrka

Wutrobne přeprašenje na

SERBSKI KUBLANSKI DŽEŇ

póndželu, 25. februara 1991,
w Budyšinje na Hornčerskej

Započatk: w 9.30 hodź.

Kónc: wokoło 15.30 hodź.

„Maćica Serbska“ wožiwjena

Po wjace hač 40lětnje přestawce wobnowi
dnja 11. 10. 1990 serbske wědomostne towar-
stwo swoju džělawosć, zo by so spomóžnje
pokročowało w duchu stareje Maćicy Serbskeje.
Swěru swojej tradiciji chce towarstwo
wědomostnu zaběru ze stawiznami, rěču a
kulturu pěstować kaž tež rozšěrjować wědu
wo sorabistice mjez serbskej a němskej lud-
nosću a we wukraju. Kontakty nawjazac měli
wšak so wosebje tež k našim słowjanskim
susodam, přetož korjenje založenja „Maćicy
Serbskeje“ w l. 1845 (1847 běše so towarstwo
hakle wot wyšnosće připóznało a plaći tohodla
jako založenske lěto) maja so pytać w
narodnym wózdženju słowjanskich ludow.

Po přikładze susodnych Maćicow, přede-
wšěm Maticy Českeje, běše so před wjace
hač 130 lětami Maćica Serbska k wědomost-
nemu, kulturnemu a wudawaćelskemu cen-
trumej w Serbach wuwila. 1848 wuńdže pře-
nje z wuznamnych čisťow Časopisa Maćicy
Serbskeje (ČMS), w kotrychž běchu so do l.
1937 (zakaz serbskeho čisćaneho słowa) wšě
temy wobjednawali, „z wuzamknjenjom
wšědnjeje politiky a nabožinskih jednanjow“,
kaž J. A. Smoler w swojim „Předspomnje-
nju“ w 1. zešiwku ČMS piše.

Z naležnosću Maćicy pak njebě jenož na
polu sorabistiki slědźić. Runje tak wažne bě
towarstwo, zo so duchowne hódnoty našeje
rěče a kultury serbskemu ludej sprosředkuja,
wuwědomja. Na tutym městnje měto so

džens na stary maćičny duch nawjazac.
Narodne wědomje pochadza džě předewšěm
z „wědženja“ wo narodže, wo jeho stawiz-
nach a kulturje. Lubosć k serbstwu, na ko-
truz so přeco zaso apeluje, njeje džě ničo
abstraktne a njezměnlive, myslu sej, zo móže
hakle nastać z konkretneje wědy wo našich
duchownych hódnotach w stawiznach kaž w

přítomnosti. So wě, zo je serbski staršiski dom najlěpši zakład za lubosć a česćownosć k narodej a maćerščinje, ale jenož lube dopomnjenki na džěcatstwo drje njedosahaja, zo by što z čětom a dušu za serbstwo džěłał. Mělo so džensa pytać za nowymi formami pěstowanja serbskeje towaršliwosće a duchowneho zdžělowanja, zo by so předewšěm „domačuce“ našeje młodžiny skrućowało.

Zo mamy w serbskich stawiznach hišće dosć „bětych blakow“, njeje wěsće žane potajnstwo kaž tež nic, zo trjebaja slědženja swój čas a svojich ludźi na wšěch polach. Runje tohodla wobroća so Maćica Serbska na wšě woršty serbskeho luda a přepróšuje wšěch na serbskej wědomosći zajimowanych na swoju jutrownu hlownu zhromadźiznu 2. apryla 1991, na kotrejž móže každy Serb abo Nje-Serb Maćicy přistupić. Hač do woneho termina maja so mjez druhim tež nowe ustawki nadžělać. Witany je každy namjet abo poki w nastupajo zatoženje wotrjadow (sekcijow), přetož na koncu postaja džělawosć Maćicy jenož potřeba a angažement zajimcow. Maćica měła předewšěm tym fachowu kaž tež moralisku pomoc dać, kótrž po swjatoku slědža, wot wšědnje domiznowědy na wsy přez statistiku [narodnych drastow hač ke komputeram (n. př. k polěpšenju metodiki serbskeje wučby)].

Knotar

Štó wě, što to je: knotar?

Nichtó?

Sprawnje prajene: Ja to tež njewědžach, doniž, haj doniž njedostach někajku staru nowinu do rukow. Tam steješe: „Naša wjes pyta knotarja.“

Hm, sej prajach: Spodźiwna wěc. Knotar – to drje dyrbi něšto z knotami činić mčé. Hač ta wjeska, kiž knotarja pyta, snadź knoty plahuje? Snadź maja tam někajke chlěwčki, w kotrychž lute knoty su, a knotar dyrbi je picować a jim zasčěwać. Tak kaž družu ludžo sej swoje nuklki dzerža.

Ze zašeho lěstotka je hižo samozrozumliwe, zo steji skutkowanje w Maćicy nad konfesijemi a swětonahladam a tež, zo so we wobłuku Maćicy slědži w čestnohamtskim džěle. Je džě runje to chwalobne na towarstwach, zo džěłaja bjez pjenježneho narunanja. Bohužel je so kruch stareho idealizma w zašlych 40 lětach pod wulkomyslnje statnje podpěru trochu pohubił (štož pak božedla njerěka, zo njeby w tych lětach nihtó za serbstwo njesebičnje džěłał). Přetož so jako Serb wuznać, njemóže być jenož prašenje začuow, ale tež wěc swědomja: Smy so po Božej woli do serbskeho luda narodžili a smy tohodla za svoj lud tež sobuzamołwići.

Koždy Serb móže čerpać ze stareho hesta, kiž steji tež na spočatku 1. zešiwka ČMS: „Bohu k česći a Serbam k wužitku.“ Přizamknje so přóstwa našeho knjeza předsydy: Lubi Serbja!

Kaž sće z nowin zhonili, je so 11. 10. 1990 wobzamknyło, Maćicu Serbsku wozrodzić.

Bjez kóždeje namołwy je so nam hižom 350,- hr přepodało, zo bychmy za přěničke potreby něšto w ruce měli.

Třeći dzeń jutrow, 2. 4. 1991, ma być přenje posedženje, na kotrejž sće Wy wutrobnje přepróšeni a na kotrejž chcemy tež zastupjerjow druhich słowjanskich Maćicow prosyć. Naši

Ale to běch so myliła. Kónčk dale mjenujcy čitach, zo so knotar z jedneje drugeje wjeski horši, zo su jemu jeho pasle z polow kradnyli.

Nětko mi zaswita.

Knoty načinjachu buram wulku škodu. Přetočichu pola a łuki a nadžětachu wšudže swoje knotwišća. Tak so buram hubjenje džělaše, hdyž nastajnosći někajke hórki pjeršće mylachu. Potajkim: Knoty dyrbjachu přeč. Ale kak? Cyle jednorje: Wjes sej přistaji knotarja. A tutón dyrbješe pola wšěch burow na polach a łukach knoty łójić. Dokelž pak so wón njemóžeše před kóžde knotwišćo sydnyć

hosćo njezměja žane „twjerde“ pjenjezy w rukomaj. Pomhajće nam svojich hosći pohosćić.

Naše konto pola „Volksbank“ na Hošic hasy je

300 130 070 Bankleitzahl 850 949 64

Pjenjezy móžeće tež wotedać pola Jěwu-Marje Čornacek w Institutě za serbski ludospyt.

Po zřadowanju organizacije a jeje nadawkow budže Maćica Serbska nimo přinoškow svojich sobustawow dalše wopory trjebać.

Naši wótcjo su ze skromnymi srědkami wjele dokonjeli za naš serbski lud. My chcemy w jich duchu kročić do noweho přichoda.

Wutrobnje Was strowi

Gerhard Wirth

nachwilny předsyda Maćicy Serbskeje

a čakać, doniž sej tam bydlacy knoćik njewumysli won zalězć, nastaji knotar wšudže pasle. Tak měješe stajnje džělo: Dyrbješe pola wšěch paslow hladać chodzić, hač bě so knot popadnył, a dyrbješe přeco zaso nowe pasle nastajić.

Najskerje njebě tajki knotar jara bohaty muž. Štó by jemu za tajke džělo tež dyrbjał wjele pjenjez plaćić? Tak wjele pak dósta, zo móžeše z toho žiwu być.

Hač by so wam to tež lubiło, cyly luby dzeń po polach chodzić a za knotami hladać? Zawěsće hižo wěsće, što chceće raz być: lěkarka abo traktorist abo něšto tajke. Džensa wšak tež žana wjes wjace knotarja njetrjeba. Knotar – to je powoňanje ze starych dawnych časow.

T. M.

Štó to wě?

Z džewjeć namolowanych postawow sće dyrbjeli zwěsćić tři, kotrejž njesušeja do hodownje stawizny wo Jězusowym narodže. Tući tři su: Pontius Pilatus, Mójzas a swjaty Pětr. Bohužel njeje mjez dopisami žadyn, kotryž by tute mjena prawje podał. Tak nimamy tež žanoho dobyčerja za naše myto. Zawěsće so wam hódanje přichodny króć lěpje radži, hdyž budžemy so Was zaso prašeć: Štó to wě?

T. M.

*Dobra rada. Tak chcemy činić:
Wšitko do Božej ruki kłasc.
Wšitko w Božej ruce wostajić.
Wšitko z Božej ruki wzać!*

rysowała: Iza Bryccyna

Nimo Serbow su w Němskej hišće dalje starozasydlene narodne mjeńšiny žiwe, najznacіšej stej Frizojo a Danojo. Danski farar z Južneje Šleswigskeje, k. Niels Ebbe Huus, wopyta w juliju Serbow we Łužicy. Jeho so prašachmy za narodnym a cyrkwiskim počóženjom Danow w Němskej: –

Pastor i Sydslesvig

Knjaz Niels Ebbe Huus, Wy sće so w Danskej narodzil. Čehodla sće šol jako danski farar do Němskeje?

Ze zajima a z přichilnosće k našej danskej mjeńšinje w Južnym Šleswigu. Wědzach, zo je tam zajimawe a wažne džěło za fararja. Hdyž slyšach, zo je jedne městno swobodne, so zamołwich a tak sym před dwěmaj lětomaj přišoł jako farar do Wallsüll, wsy njedaloko Flensburga.

Prajće nam prošu něšto wo stawiznach danskeje mjeńšiny w Němskej.

Cyła Šleswigska, sewjerna a južna, słušeše hač do l. 1864 Danskej. Tehdy smy my Danojo wóju přećiwu Bismarckej přěhrali, a nadobo słušeše cyła Šleswigska do Němskeje. To bě za naš kraj a wosebje za tych Danow, kiž běchu nětk němscy staćenjo, žalostny šok.

Po přenjeje swětowej wójnje nadziješe so Danska, zo dostanje cytu Šleswigu wróco. Lud dyrbyše wothłosować, ke kotremu kraj je chce přislušeć. Wuslědk bě: Sewjerna Šleswigska rozsudzi so za Dansku, Južna Šleswigska za Němsku. Džen žarowanja za Dansku, 14. 3. 1920, bě džen žarowanja za Dansku. Sćěhowaše wulka depresija, ale potom dachu so mnozy do noweho džěła.

W čim tute džěło wobsteješe?

Najlěpje to na přikładze rozložu: Wallsüll, moja nětčiša wosada, bě tehdy cyle bjez cyrkwiskeho abo šulskeho zastaranja w danskej rěči. W dwacetych lětach zasydli so tu Maren Sørensen, danska chorobna sotra. Wona staraše so wo danskich chorých a zarjadowa danske kemše. Zdžěła měješe tute kemše sama, zdžěła prošeše k tomu fararjow z Danskeje. Fararjo wotměwachu we wsělakich wsach kemše a wróćichu so po někotrych dnjach do Danskeje. Dale přichadźachu do wsow dancscy pućowacy wučerjo. Woni zhromadźowachu popołdnu a wječor džěći a doroscenyh a kubłachu jich w danšćinje. Tutym pućowacym wučerjam, fararjam a prócowarjam kaž Maren Sørensen mamy so džakować, zo stej so danska rěč a kultura do džensnišeho w Južnej Šleswigskej zdžeržaloj.

Kajke bě položenje Wašeje narodneje mjeńšiny za čas fašizma?

Nacije hidźachu Danow, prajachu: „Wy njejsće žani prawi Němcy!“ Woni zakazachu danske kemše na wsach a wupokazachu Maren Sørensen a druhich prócowarjow. Naši dancscy mužojo dyrbjachu sobu do wójnje, jenož někotrym so poradzi, do toho do Danskeje čeknyć. Štóž bě Dana, měješe so čězko, džěło dostać abo wobchować. Běchmy mjenjehodni.

Sće po druheje swětowej wójnje podobnje kaž Serbja měli wozrodženje?

Po wójnje chcychu wšitycy wobydlerjo Južneje Šleswigskeje Danojo być. Dóstachmy pakety wot danskeho Čerwjeneho kříža – a hlej, mnozy Němcy běchu nadobo Danojo, „Speckdänen“ my jich mjenowachmy. Tehdy bě naša narodna mjeńšina nadobo jara wulka. Nichtó nochcyše wjace Němc być.

Mnozy so nadziju, zo so nětko Južny Šleswig zaso Danskej přirjaduje. Ale znowa buchmy přestapjeni: Hranica wot léta 1920 wosta njepřeměnjena.

Po druheje swětowej wójnje so nam wjele nowych možnosćow wotewrě. Mnozy dancscy fararjo so zasydlchu, danske šule so wotewrěchu, wosadne rumnosće so zarjadowachu. Mój nan bě architekt. Wón je jara wjele wosadnych rumnosćow načisnył, zarjadował a zdžěła tež sam płaćić.

Kelko Danow bydli džensa w Južnej Šleswigskej a kajke je jich cyrkwiske zastaranja?

Něhdže 50 000 ludži rěči abo rozumi danske, woni bydla rozbrojeni po cyłym kraju, w každej wsy su jenož někotři Danojo. Mnozy su njecyrkwinsky, naša danska cyrkej ma jenož 9 000 sobustawow. Za nich mamy 70 přédowanskich městnow a 25 fararjow.

Polu nas njeje žane rozdžělenje do serbskeje a němskeje cyrkweje. Rozložće tohodla prošu Wašu dansku cyrkej trochu bliže.

Normalnje su wšudže němske wosady. Danojo pak jim njepřislušeja, ale danskej wosadze. Každá danska wosada je zwjetša jara wulka po teritoriju a chětro mała po ličbje sobustawow.

Nam 25 danskim fararjam předsteji probst. Tutón džěła wusko hromadže ze zjednoćenstwom „Danska cyrkej we wukraju“ w Danskej. Tute zjednoćenstwo stara so wo wšitke danske wosady we wukraju, w Americe, Argentinskej, Awstralskej . . . a tak tež wo nas.

Hdyž trjebamy noweho danskeho fararja, potom běži to takle: Wosada dyrbi dopokazać, zo noweho fararja trjeba. Wona pisa na probsta. Tutón pisa na „Dansku cyrkej we wukraju“, tuta zaso poda naležnosć na ministerstwo za cyrkwiske naležnosće w Kopenhagenje a tam so doskónčnje rozsudzi. Potom hakle smě so městno wupisać.

Předstajće prošu swoju wosadu.

Moja wosada je někak 50 × 40 km wulka. Na jeje teritoriju leža štyri němske wosady. Mam cyłkownje 242 wosadnych, kiž so na štyri přédowanske městna rozdžěluja. K najwjetšemu přédowanskemu městnu słušeja 75 wosadni, k najmjenšemu něšto mjenje hač 50. Kóždju njedželu mam dwoje kemše, to rěka: na každym přédowanskim městnje kóžddej dwě njedželi. Přerěznje mam někak 7 do 10 kemšerjow na kemšach.

Kak to w tajkim wulkim teritoriju z paćerskeje wučbu činiće?

To je wot léta k létu hinak, dokelž to wot toho wotwisuje, kelko paćerskich džěći mam a hdže wone bydla. Druhy přiwjezu je starši ke mni, druhy jědu k nim.

Wužiwaće w svojim zastojnskimi džěle jenož danšćinu?

Na kemšach, při paćerskej wučbje atd. jenož danske rěču. Ryzy němsce nječinju ničó, to wotpokazam. Druhy mam pohrjeb abo wěrowanje dwurěčnje.

Wy maće štyri přédowanske městna. Su to cyrkweje?

Naše kemše mamy w šulach, w rjadowniskich rumnosćach. Sobotu do kemšow jedyn wosadny wšo přihotuje: Blida so wurumuja; stólcy so prawje zestajeja; dupa, přédowanski pult a elektriske pišće so nastaja; do kamora zatwarjeny woltar so wotewrě. To wuběrny džě a džywaš so, kak spěšnje je so rjadownja přeměniła na mału cyrkwičku.

Njewužiwaće potajkim ženje wulke němske cyrkweje?

Najprjedy korektura: Za nas to njejsu němske cyrkweje, ale danske, wšak su wone něhdy jónu danske byli. Za konfirmacije a wěrowanja tute cyrkweje časćišo wužiwamy. Ludžo sej to přeja, dokelž je tam swjatočnišo. Tute „wupožčenja“ wot němskich wosadow su bjez problemow, mamy džensa – prjedy bě to hinak – dobry poměr k němskim fararjam a wosadam.

Kak steji z danšćinu w swojbach?

Mamy jenož cyle mało swojbow, kiž doma jenož danske rěča. Pola nas zdžerži šula rěč. W danskich šulach so – hač na předmjet němčina – jenož danske wuču. Tež němske džěći chodža do danskich šulow, dokelž su naše šule atraktiwniše, přecelniše a nic tak krute kaž němske.

Dansku šulu a cyrkej wudžerzuje we hlownym danski maćerny kraj. Móžeće sej položenje Danow w Južnej Šleswigskej bjez maćerneho kraja předstajić?

To by hubjenje bylo, jara, jara hubjenje. Wot nas 25 fararjow su jenož tři z Južneho Šleswiga a 22 z maćerneho kraja. Wottam dóstawamy tež nimale wšitycy swoju mzdu. Podobnje je to pola wučerjow a druhich, kiž za danske naležnosće w Němskej džěłaja. Maćerny kraj je za nas najwážniši faktor.

Rozumju, zo je položenje Serbow wjele čěše hač naše, dokelž nimaće maćerny kraj.

Prowokatiwne prašenje: Čehodla je trjeba, danšćinu w Južnej Šleswigskej zdžeržeć? My Serbja smy jenož tu we Łužicy žiwi. Danojo pak liča milionje w maćernym kraju.

Smy wědomi Danojo. Lubujemy dansku tolerancu, danske smjeće, lochki žiwjenski stil. Lubujemy našu kulturu, našu dansku chorhoj, našu kralownu. Při wšěch składnosćach spěwamy naše spěwy a wupowěsnjemy našu chorhoj. Nječamy być Němcy – to danske je naša domizna.

Kak posudzujete přichod danskeje mjeńšiny w Němskej?

Sym optimistiski. Tak dołho kaž danska šula wostanje, wostanje tež danska narodna

mjeňšina a danska cyrkej. A ličba šulerjow w danskich šulach je stabilna.

Za 50 lět tu hišće budźemy, na dlěši čas njecham prognozy stajec. Mój předchadnik sej mysleše: Nětko je kóncl, ale ja sym optimistiski.

Sym přeswědčeny, zo budu narodne mjeňšiny kaž my Danojo a tež wy Serbj a w přichodze wuznamnišu rólu w Europje hrać, hač bě to dotal.

Prašata so T. M.

Rjany swět

*Swět Boži rjany je,
to na wšěch rózach widziće,
pisana róžička
to kóžda powěda.*

*Swět Boži rjany je,
to mile slónčko pokaže,
wobswěći, zwjeseli
swět cily šeroki.*

*Swět Boži krasni so,
to kóžde jasne žórleško
běžace pluskoce,
pić dawši slěborne.*

*Swět Boži rjany je,
na kóždu kročel widziće,
stworjenčku kóždemu
Bóh čini dobrotu.*

Njeznaty basnik

*

150. narodniny Hendricha Jordana

Jako mějachmy 18. nowembra 1990 w Popjochach přenje serbske kemše po lětdzesatkach. njezabychmy kemšerki a kemšerjow na Hendricha Jordana dopomnić, kotryž zemrě před 80 lětami w Popjochach. Džens leži Popjowska wosada hižo na rěčneje hranicy, při wšěm pak je wjace hač 50 ludźi přichwatało, zo bychu kemše w maćernej rěči swječili. Rozumi so, zo njeje nchtó z nich Hendricha Jordana na woči zeznał. Snadž je jeho slawa tež hižo hasnyła w tej wosadze, hdźež je wón 37 lět wučer był. To poslednje pisa w Nowym biografiskim słowniku Gerat Hantška — a zamjelčuje něšto wažne za Serbow: Hendrich Jordan je kantor byl. Za komunistiski čas je so tajke něšto přeskočiło, dokelž ma něšto z cyrkwu činić. Skónčnje móžemy džens cytu wěrnosc pisac. Tajki kantor měješe w swojej wosadze wjele wjace wliwa hač wučer. Pomysly jenož na serbske spěwanje! Snadž tež njeje bratr Hantška wědzał, što kantor je . . .

Hendrich Jordan narodži so 20. februara 1841 w pruskej Hornjej Łužicy. Potajkim swjećimy lětsa jeho 150. narodniny. Wot l. 1873 hač do smjerće bydleše a džělaše wón w Popjochach w Delnjej Łužicy. Bratr Hantška pisa w nim, zo je Hendrich Jordan sam 16 knihow pisał a pomhał při wudawanju dalšich

džewjeć. To drje je Goethe syrota porno Jordanej! Bohužel dyrbymy tu bratra Hantšku zaso korigować. **Knihy** njeje Jordan pisał, ale je přeložował a zestajał. Z jeho Čitanki nawuknych tež ja jako hólce serbsce pisać a čitać. Tutón eksemplar hišće džensa chowam. Jeho Drjebjenki ze serbskeje historije a Přenje džesać lět Maćicy Serbskeje w Delnjej Łužicy čitach w swojim času z wulkim zajimom.

To wšo nima zasužby Hendricha Jordana ani kuska pomjeňšic. Wón běše jara pilny muž a pokazowaše lěnim delnjoserbskim wučerjam a wučerjam-organistam, kak dyrbjeli džělać. Bohužel wosta wón sam ze swojim horjacym wotčinstwom. Wyše toho zběraše Jordan wjele rěčneho a ludowědneho materiala w Popjochach a wozjewješe jón w hornjoserbskich časopisach. Wón pak bě tež pjeć lět soburedaktor delnjoserbskich Bramborskich Nowin a Pratyje. Štož nastupa delnjoserbsku Maćicu Serbsku, to běše wón jeje najwosobniši spěchowar. Wón stajnje pohojnowaše, zo by so tež něšto činiło.

Što běše Hendrich Jordan: Hornjoserb abo Delnjoserb? Woboje. Tajkich ludźi trjebamy, a potom by w Delnjej Łužicy lěpje ze serbstwom bylo. My klonimy so k jeho česći a ličimy jeho z poľnym prawom k narodnym prócowarjam (kaž tež Gerata Hantšku).

N.

*

Přispomnjenčko

W jednej prjedy pola hólcow wobľubowane knize so wopisuje, kak je Robinson cyle sam lěta doľho na wotležanej kupje žiwy był. Tak kaž wony Robinson my wšak žiwi być njemóžemy — a tež njetrjebamy. Mamy druhich čłowjekow wokoło nas, kotřiž nas trjebaja a my jich. Wšitko, štož nas nastupa, nastupa tež druhich. Jenož za nas samych potajkim žiwi być njemóžemy.

A tola njeje přeco lochko z druhimi wučić. Měnju pak, zo móže kóždy sam k tomu přinošować, zo so z druhimi lěpje zrozumi.

K tomu po mojim měnjenju tež sluša, zo njespytam druhého po mojim wobrazu přeměnić, ale jeho respektuju tajkeho, kajkiž je. Snano móžu tež spytać jeho zrozumić přez to, zo so prašam, po kajkich normach so ma a što za swoje žiwjenje ma za wosebje wuznamne. A to njejsu přeco moje normy a hódnoty. Spóznaju snano tež, zo z jeho dóńta a nazhonjenja sem je k tutomu nastajenju přišoł.

So wě, zo tež ja wupraju, što sym za swoje žiwjenje do hódnotow a normow jako prawe spóznal. Ale nječinu to, zo bych druhého z tym nuzował, tute hódnoty tež přiwzać, ale podam je jako poskitk za njeho. A tež hdyž mój poskitk njeprjawa, je so w počahu k njemu něšto přeměniło. Wěm nětko lěpje, čehodla druhu tak abo hinak myslu a z tym je tež mjezsobna dowěra rostla. Wšak nětko wěm: Druhi ma hinaše wašnja a nahľady hač ja — a to nic, dokelž chce z tym mi něšto zleho načinić. Druhi njeje mój njeprěcel, tež hdyž moje měnjenje njeje jeho. Móžu z nim žiwy być w mjezsobnej zhromadnosći. Nochcemy to spytać?

S. Albert

Wopyt w Moldawskej

W juniju, w času, hdyž kóždy, kiž móžeše, do zapada pućowaše, podachmoj so, Hartwig Katzer z Bukey a ja, na puć do wuchoda, lěpje prajene do juhowuchoda, přetož Moldawska mjeweje z Rumunskej a je z tři a poł milionom wobydlerjemi najmjeńša sowjetska republika. Wjetšina z nich su Moldawčeno, kiž rěča jako maćerščinu moldawsce, přiwuznu rěč z rumunščinu. Hamtska rěč je tuchwilu hišće ruščina. W Moldawskej bydla wyše toho Ukrajncy we wuchodze, Bolharjo a turkowsky křesćenjo w juhu. Cyganow zetkaš wšudze.

Někak 300 lět knježachu w Moldawskej Turkojo. Mjez swětowymaj wójnomaj pak slušeše k Rumunskej. My starši znajemy tutón kraj z mjenom Besarabiska, zwotkel wupućowachu w l. 1940 Němcy domoj do Němskeje. W hotelu zetkachmoj skupinu tutech Němcow, kotřiž běchu wšitcy někak 70 do 80 lět. Woni wopytachu po 50 lětach swój ródny kraj. Z parnikom běchu jěli z Wiena po Dunaju a Srjedźnym morju do Odessy a potom 180 km z busom do Kišinjowa, do stolicy kraja z něhdze 400 000 wobydlerjemi.

Tajke naju pućowanje by před 100 lětami někotre tydźenje tralo, z lětaľtom pak je wone wěc někotrych hodźinow. Po starće w Drježdžanach přizemichmy za ani hišće dvě hodźiny na mjezynarodnym lětanišću Šerjemjetjewo II w sewjeru Moskwy. Zo bychmoj do Kišinjowa dale lećeć móhloj, dyrbjachmoj na lětanišću Wnukowo w juhu Moskwy. W lětaľde běchmoj so z inženjerom rozmoľwjaľoj, kiž zastupowaše ratarskomašinski kombinat Postup hižo wosom lět w Moskwe, a wón bě zwólniwy, naju na kónce metrozastanišćow, někak 35 km, přewodźec. Wottam měješe naju bus 511 na lětanišće dowjezć. Na naju zbožo čakaše hižo bus, a běchmoj wjesoľaj, za 40 koppejkow jězbných pjenjez (někak 1,40 hr) naš zaměr docpěć. Někaj dyrbjachmoj „jenož“ hišće 1 350 km lećeć. Wotlećeć mějachmoj w 22 hodź., štož woznamjenješe přez štyri hodźiny čakanskeho časa, chwile za jědź a piće a za swoje studije.

Wulka čakanska hala bě napjelnjena z ludźimi najwšelakorišich narodnosćow. Mnozy z nich spachu na ławkach, druzy slědowachu stejto telewizijny program. Wšitcy dyrbjachu čakać, někotři samo dlěje hač dwanaće hodźin. Póďla mje sedzeše žona z Baku při Kaspiskim morju a wona wočakowaše svojeho syna ze swójbu, kiž měješe rano w pječich ze zemskopľunowego wobwoda sewjernje polarneho kruha přilećeć. Při čakanju su tući ludžo scerpliwši hač my.

Skónčnje bě tak daloko, zo mózachmoj k wuchodej za wukrajnikow hić. Zawjazadła so znowa roentgenowachu, hewak mózachmoj swobodnje kontrole přeńć. Z namaj lečachu hišće šwedscy monterjo a někak sto Moskowskich džěci na přozdniny do Moldawskeje. Wječor w džesaćich bě hišće swěťly dzeń, a we wysokosći tysac metrow rozžoňnowa so slónčko ze swojimi poslednimi pruhami hakle někak w jědnacich z nami.

Něhdze potďra hodźiny traješe lět, a nětcole běchmoj wćipnaj, hač je telegram tež naju hosćicelow docpěł. Najprjedy pak překwapi naju ze swojimi rozměrami lětanišća a jeho moderne wuhotowanje. Po tym zo běchmoj swoje waćoki dostaloj, rozhladowachmoj so za swojimi hosćicelmi, z kotrychž jenož

jednoho znajachmoj. A woprawdže, witanje bě kaž ze starodawnymi přečelemi. Dó-
stachmoj kóždy tři naliki, štož bě za naju
njezwučene, a jédzechmy z minibusom do
města do hotela Inturist wosrjédz Kišinjowa.
Tam přewodžachu naju hosćiceljo do jstwy,
jedyn njeseše karton a druhi plastowy kani-
ster, štož pak namaj ničo njepraješe. Hakle
w stwě zhonichmoj, zo so w hotelu w tutym
času hižo ničo k jědži njeředawa, a tuž běchu
woni něšto sobu přinjesli: chléb, kórki, toma-
ty a brojlerje. Škleňčki tež. Nětka hakle so
domyslichmoj, zo bě w kanistru moldawske
wino, a tuž jédzachmy a pijachmy po pozdne-
je nocy.

Přichodny dzeń zdyplom w džewječich
wotewzachu naju naši hosćiceljo. Nětka jéd-
zechmy do sowchozy we wsy Speja při rěce
Dnjestru, štož běše naju poprawny zaměr, na
wopyt. Po puču předstajichu naju hišće před-
sydže wokrjesa Nowy Aniensk, kiž běše hakle
krótki čas w tutym zastojnstwje. Do toho
bě předsyda jednoho statneho kubla, kotro-
hož přistajeni pak nochychu jeho wotedać,
tak zo tuchwilu dvě funkciji zastaraše. W je-
ho skromnej džěłarni wisašej dwaj Lenino-
wej wobrazaj, jedyn za a jedyn před nim. Tak
póždže wěšće prawy puč. Rěčachmy wo na-
šim přichodže a wo našich organizaciskich
strukturach. Tež woni maja wulke problemy.
Předsyda rozprawješe nam wo jednostron-
skim natwarje industrije a wo zanjechanju
socialnych naležnosćow kaž n. př. bydlenjo-
twara. W jeho ratarskim wokrjesu chce před-
zěłanske zawody založić, tola wšitko so hi-
šće statnje nawjeduje. Priwatni předewza-
čeljo so jenož jara wahajo hibaja.

Na našim puču do Speje widžachmy winicy
a sadowe plantaže, slónčne róže, ječmjenj,
pšeniču, majs a cokorowu rěpu. Widžachmy
čornu půdu, čornu kaž naše brikety. W hórka-
tej krajiny rozpřestrěwachu so wsy, ale wi-
džachmy jenož třěchi – kóždy dom běše ze
zelenym wobdaty, z winowymi lawbami a ze
sadowymi štomami. Wjoršešiny wobrubjachu
dróhi kilometry a w dworach skičachu
chlědk. Bohužel běchu tute léto, kaž pola
nas tež, kćenja zmjerznyli. Tak wočakowachu
naši hosćiceljo drje dobre winowe žně, ale
mało sadu.

W Speji witachu naju kaž statnych hosći z
chlěbom a selu, a wšo natočichu wideo, štož
móžachmy sej hnydom wobhladać. Tute stat-
ne kublo je poprawom wulkozahrodnistwo.
Na třiceći hektarach plahuja kórki a tomaty
w rostlinarnjach, kiž tepja so ze zemskim plu-
nom, při čimž pak južne slónčko mócnje
pomha. Symjo dostawaja z Nižozemskeje, a
mój džiwachmoj so jenož nad kwalitu, stó-
dom a wunoškami. Produkty z rostlinarnje
da statne wikowanje zdžěla z létadlom na
daloki sewjer do woliowych a industrijowych
wobwodow transportować.

Potom wopytachmy winowu pincu. W
1200 dubowych sudach składuju dvě léče
čežke slódko wino, kiž so potom do tankow
pjelni. Wšědnemu winu bjez přidawka cokora
rěkaja cyrkwinske wino. Dokelž spóźnach
prawje bórže strach při woptawanju wina,
mějach so z procha a wuchodžowach so pódltu
Dnjestru. Winowe kublo bě w l. 1860 Franco-
za založil, a car bě jemu je daril. Po dołhim
drjewjanym rebłu kulachu tehdom winowe
sudy k Dnjestru na parnik, kiž dowjeze je
po wódnym puču do Odessy a dale do Franco-
skeje.

Dale běchmoj hosćej w instituce za plaho-
wanje zeleniny, hdžež plahowachu nowe dru-
žiny a hdžež so symjo rozmnožowaše. Dokelž
maja tam wob léto jenož mało spadkow, ně-
kak poloju telko kaž pola nas, podešćuja
pola z wodu z Dnjestru. Płodna čorna půda
dawa drje wjerškowe wunoški, tola woda słu-
ša k tomu. Wulke pola běchu porjadnje wob-
džěłane, půda bě mjelna a čopta. Woni praja-
chu namaj, zo hižo někotre léta herbicidy
njenaložuju.

Dalši sowchoz z pjec tysac hektarami pla-
howaše na 280 hektarach tomaty, dale wino
a sad, slónčne róže, papriku a cuchini. Hač
so tute mnóstwa tež porjadnje žněja a předzě-
łaja, je moje prašenje. We wsach widžachmoj
wšudžom studnje, hdžež z pomocu rječazow
z bowami wodu čerpachu. Tola kanalizacija
a krute puče pobrachowachu, za to pak zwja-
zowace dróhi zdžěla asfaltowachu. Za to a
za zastaranje ludnosće z twaršiznami bě to-
horunja sowchoz zamołwity.

Farar ze Speje jédzěchu z awtom Lada-
Niwa, kiž budže w zymje a při dešču derje
trjebać móc, kaž sej to předstajam. Po njewje-
drowym zliwku lěpješe čorna zemja kaž lěpk
na půduši. A přichodny dzeń bě wšitko zaso
suche, tajka přepuščata wona je. Rady chych
domske wot nutřka widžeć, kiž su nimale
wšitke 6 × 6 m a po 2,20 m wysokosće je třě-
cha. To pak so mi nje poradzi. Plót z deskow
a stabilne wrota dowolichu lědma pohlad na
dwór.

Jónu njedželu jédzechmy do Odessy. Bórže
miny so hórkata krajina, a dróha bě runa kaž
smuha. Pola z ječmjenjom, majsom a slónč-
nymi róžemi zdachu so w runinje hišće wjet-
še. Wjesne tafle a pučniki běchu w mol-
dawskej a ruskej rěči. W Ukrainje za Dnje-
strom, kiž hišće k Moldawskej słuša, bě mol-
dawske pismo wotdrapane. Znamjenja
přečiwkow? Po štyrjoch hodžinach w busu a
180 km po puču wočakowaše nas na kromje
města přenja atrakcija: hoberski bazar z doł-
hosću poldra kilometera. Džesać rjadow pře-
dawatjow jedyn při druhim po cyłej ploninje
a džesać tysac abo wjace kupcow. Kóždy mě-
ješe swój poskitk před sobu na zemi ležo.
Štóž njebě městno namakał, nošeše jón před
čětom. Wšitko, štož bě žadne a we wobcho-
dach njebě dostać, so tu za njesměrne plač-
izny poskićeše, předewšěm pak kosmetiske
artikle, truhandne aparaty, mydło, zubna pa-
sta, zubne ščětki, šaty a črije, T-shirty a jean-
sowa drasta. Dokelž je Odessa přistawne mě-
sto, přinjesu drje namórnicy wjele tworow z
wukraja sobu.

Město běch sej rjeňše předstajil. Wulkotny
napohlad na přistaw a Odessaski zaliv maš
z Puškinowych schodow, kiž wjedu z přistawa
do hornjeho města. Wot deleka móžeš za pjec
kopjejkow po běžatych schodach horje jěć,
dele pak něhdže dvě sčě schodženkow běžeć.

Na dompuču pozastachmy njedaloko ma-
łeho kěrchowu. Přistušna wjes bě někak kilo-
meter zdalena. Na kěrchowje widžachmy
drjewjane křiže a tež kamjentne pomniki,
dale dwaj čerstwej rowaj bjez wěncow. Jedyn
z njeju drje bě džěćacy row z kwěćelom a
škleńcu plackow na nim. W druhej wsy bě
kěrchow wosrjedz wsy. Tam běchu křiže ze
železných rołow skowane a zelene abo módre
nabarbjene.

Njedaloko našeho hotela bě ruska praw-
stawna cyrkej. Jónu dopołdnja sej ju wobhla-
dachmy. W předrumnosći předawachu ikony

a swěčki, a ja kupich sej mału ikonu. Zbyt-
nych šěsćdžesać kopjejkow chych do pokla-
dnicy tyknýć, tola žona mi wotwobara a da
mi za nje dvě swěče, kiž tykných před swje-
čatkom do swěćnika. A połsta swěčkow so
tam hižo swěčeše. Při pódłanskim woltarju
swječeše duchowny domjaju ikonu, a cyła
swójba bě tam zhromadžena.

Duchowny tuteje cyrkwyje bě so do najwy-
šeho sowjeta republiky wuzwolil. Naju pře-
wodnicy prajichu namaj, zo wobknježi won
štyri cuze rěče a namaka tež za čežke prašenje
stajnje dobre rozrisanje.

Naju hosćiceljo přocowachu so z wulkej
lubosću, namaj wjele pokazac a swoje staro-
sće a problemy wujasnić. Najwjetši problem
su bydlenja a dospołnje njedosaahacy poskitk
tworow.

Štož bě nětka zaměr naju pučowanja?
Chychmoj znajomstwa skrućić, problemy a
wuměňjenja zeznac a snano za přichodne léta
kooperaciju do žiwjenja zwołać. Móžemy
symjentne běrny poskićić a slódné tomaty
woteběrać. Wězo su we wokomiku hišće za-
džěwki při wikowanju. Pytnychmoj, zo tež
tam přemysluja, kak by móhlo lěpje hić. K
tomu so ruski přewrót jewi. Předsyda rostli-
narskeho kompleksa bě tež zapóslanc krajne-
ho sowjeta a předsyda komisije za zwiski z
wukrajom. W tutym zwisku běchmoj tež jónu
na wobjedže w hóstnym domje moldawskeje
republiky. Tož wězo wulki přečiwk porno
jednoremu ludej. Kóždy zapóslanc měješe
wulku džěłarnju, wukładženu z parketom a
tepichami, wyše toho přeco dwaj hromadže
lěharnju. Naju tołmačer, kiž bě přistajeni mi-
nisterstwa za ratarstwo, powědaše namaj, zo
ma bydlenje, 30 m² wulke, a w nim bydli pjec
ludži. Dokelž njeje rum za pjec ložow, spi
wón na špundowanju.

Hišće jónu: Kajke přečiwki! Póda, tak do-
bra, zo nimale wšitko tam rosće, a jednory
lud je žiwy w chudobje a bědže w přirunanju
z nami. Wójna před 45 lětami njemóže tola
na wšem wina być. Skerje je to hospodarski
system, kiž je njekmany.

Na dnju naju domojlěta běchu naju hosći-
čeljo zdyplom w hotelu. Połsta kilometrow
je za ruske zdalenosće kaž w susodstwjě.
Wězo běchu hižo w pjecích rano dyrbjeli wot-
jěć. Čeže měješe mój přečel Katzer z rozdzěl-
nymi časami: Moskowski čas rěka dvě ho-
džiny dale, městny čas hodžinu dale, a w
Němskej woznamjenja to dvě hodžiny poz-
džišo. Lětanske plany podawaja po cyłym
Sowjetskim zwjazku jednotnje Moskowski
čas. To dyrbiš hižo trochu ličić.

Na rozžohnowanje posnědachmy hišće raz
na parkowanišću před létanišćom. Znaty kar-
ton z tomatami, kórkami, brojlerjami a chlě-
bom a k tomu čorný kanister z „cyrkwiskim
winom“.

Hišće jednu epizodu z Moskwy chcu po-
dać. W Kišinjowje běchu třiceći stopnjow čo-
ploty, a při našim přizemjenju w Moskwje
džěše so při dwanaće stopnjach deščik. A zaso
dyrbjachmoj z juha na sewjer města, a tuž
prašach so šofera z taksu za plačiznu. Wón
mi wotmołwi: Dokelž staj priwatnikaj, plači
to sto rublow, štož rěka po našich plačiznach
360 hriwnow. Statny tarif by 12 do 15 rublow
byl. To pak nochcyše so namaj plačić. Tuž
pytachmoj naš bus 511 a bórže wotjédzech-
moj, dale štyrceći mjeňšinow z metro z pře-
stupjenjom, štož plačeše naju pjec kopjejkow.
Zaso prašenje na domoródných, jězba z tram-

wajku tři stajce a zaso pytanje za busom, kiž nas do Šerjemjetjewe II dowjeze. Za cytu jězbu zapłačichmoj štyri a poł rubla. Nětk dyrbjachmoj zaso štyri hodžiny čakać, čas za studije w mjezynarodnym swěće. Tute lětanišćo běchu zapadni Němcy za olympiadu 1980 natwarili. Štož njebě w porjadku, bě gastronomija. Čeníku kałowu poliwwu pak tola hišće dóstachmoj.

Start w Moskwje bě w 19.30 hodž. a přilět do Berlina w 19.20 hodž. Tak to je z časom. Mějachmoj rjane pućowanje z wjele začišćemi a z nazhonjenej hosćićelskosću za sobu. Džakowano serbsčinje možeš so tam derje dorozumić, wšo by tež bjez tołmačerja šlo.

Kurt Latka

*

Wšedna njedžela

Tež džens wjeseli so kóždy na kónc tydžnja, na někotre hodžinki swobodneho časa.

Runje tak bě to za čas mojeho džěćatstwa. W našim małym ratarstwje běchu wšedne dny z džětom nakopjene, a wjeselo na njedželu bě čím wjetše. Skót drje dyrbješe so tež picować, při wšěm pak wosta hišće chwile za rozpominanje.

Njedžela so w prawym zmysle stowa přihowaše a započa so poprawom hižo sobotu. Hdyž njeběchu runjewon nuzne žnjenske džěta, skónči so džěto na polu hižo před wobjedom. Popołdnju jědžeše so hišće po picu, mječeše so dwór a žony rjedžachu domske. Hižo wokoło šesćich wječerjachmy. Hladajo na njedželu wšitkim lěpje slodžeše, a tydžeń zakónči so z hódnoćenjom poslednich dnjow. Nan zapali sej cigaru, wobeńdže dwór a džěše hišće na luki. Na tutym puću smědžach jeho přewodzeć. Nětk mějach składnosć so jeho wuwoprašować za wulkosću hwězdow a za zmysłom žiwjenja. Mi schadžeše přerņne zdaće wo njezapřimlivosći časa a wěčnosće, wo připadnosći a bójskej zaměrnosći.

Njedžela započa so z mojim zwěsćenjom, zo je nan hišće we ložu. Nó, a kak so z nanom tołkachmoj a tločachmoj, štož so hakle zakónči, hdyž mać do lěharnje zastupi a namaj lěnjuchow nadawa, dokelž snědań hižo na bliđe steješe a koń z hłodom rjehotaše.

K snědani zhromadzi so tež njedželu cyta swójba. Hdyž ja pozdžišo potom na reje chodžach a druhdy jenož dvě hodžiny spać móžach, njedželu rano pak dyrbjach sobu za blidom sedzeć a snědać. Tute wašnje njespytach ani jónu zranić.

Rańše hodžiny běchu napjelnjene z rozmołwami, ke kotrymž wšedny džěń chwile njeběše. Potom pripravowachmy so na kemše. Naša wjeska njeměješe Boži dom, a tuž dyrbjachmy z kolesom do bliskich Wojerec jěć. Kolesa dyrbjach wot šesteho žiwjenskeho lěta ja rjedzić a přepruwować. Přeco to z wjeselom nječinjach, tola titka plackow, kotraž mi njedželu kiwaše, mje pohonjowaše. Wopyt kemšow bě kruće rjadowany. Staršej a wobě wowce so tydžensce wotměnjachu. Jenož na róčnych časach kaž hody, jutry, swjatki, reformaciski šwedžeń abo žnjowy džakny swjedžeń jědžeše swójba zhromadnje kemši. Na tutech swjatych dnjach tež něšto pozdžišo wobjedowachmy.

*

foto: Mihan

Toła nětko pak wšo po rjedže.

Rozbudženosć knježeše nimalo přeco, hdyž chcyštaj nan a mać kemši jěć. Mać měješe hač do poslednjeho wokomika drobny skót zastarać a spyta so w chwátku přewoblekać, při čimž ju nan ze swojimi přecemi za košlu, za šlipom a mańšetowymi kneflemi na stajnosći myleše.

Nan steješe hižo z kolesom před durjemi a wolaše přeco zaso za mačerju. Hdyž so wona potom bjez dycha we wrotach zjewi, bě najwjetši čas, zdypkom kemši dojčć. Z wowkomaj bě to hinak. Hižo hodžinu před započatkom Božeje služby běštej pripravjenej. Nan přepruwowa hišće raz powětr na kolesomaj, a potom wonej wotjědžeštej.

Na tutym městnje chcu ja wo jednej wosebitosći powědać. Wowka z nanoweje strony měješe třikoleso, ale žane powšitkowne předku z jednym kolesom a zady z dwěmaj, ale nawopak. Potajkim jara džiwna wěć. Koleso wowki z mačernej strony běše tež wosebite. Njeměješe prózdnoběh a pedalej měješe z wótrými kónčkami. Mojej wbohej bristwje běštej to hustodosć začuwało.

Z tutymaj kolesomaj wotjědžeštej wowce drje nic tak chětrje kaž staršej, ale poł hodžiny do započatka kemšow běštej před cyrkwu. A to tež chcyštej, přetož tam zetkach so kemšerjo ze wšěch wokolnych Wojerowskich wsow. Jedna wowka pytaše syna Jana a přichodnu džowku z Horow a druha znatych z prjedawšeho Lubuša, kiž bě wuhla dla zwotrothany.

Hdyž so potom domoj wrócištej, měještej wjele powědać a ja dóstach titku plackow.

*

K mojim najrjeńšim dopomnjenkam na čas džěćatstwa sluša hodžina mjez nawrótom wote mšě a wobjedom. W tutej hodžiny sedžachmy za wulkim blidom w dobrej stwě a wotměwachmy takrjec domjaco pobožnosć. Tón džěl, kiž pobý w cyrkwi, rozprawješe wo nazhonjenym. Spěwachmy hišće raz kěrluš a wosebje čězke so zwučowachu. Naš nan a jeho mać móžeštaj derje spēwać a poslednja běše w młodych lětach samo kantorka byla. Hdyž rytmus to dowoli, změní druhdy bjez wobmyslenja rjany tekst z hinašej woblubowanej melodiju. Sćenje a přédowanske słowa so hišće raz přečitachu, a potom so słowa rozpominachu. Haj, to džěše tak daloko, zo so praji: „Potajkim tute słowa bych ja hinak wukładowať kaž farar.“

Najrjeńše na tutej hodžiny bě za mnje, zo móžach tež ja k tutej rozmołwje swoje džěscowske mysle dodać. Dorosćeni bjerjechu mje chutnje a wotmołwichu na moje prašenja. Wroćo zhladuju na tutón čas je mi jasne, zo wučinješe hódnota tutech hodžinow předewšěm w „sobu k tomu slušeć“ a „wosrjedž toho być“.

*

Wobjed bě potom dalši wjeršk njedžele. Wón započa a skónči so z dlěšej modlitwu. Jenož njedželu mějachmy pječeń a k tomu hišće poliwwu. W našich holanskich wsach

nječniješe so z wobjedom wšědny džen wjele džěła. Jara husto jědzachmy samo-bělene běrny z najwšelakorišimi přidawkami kaž z twarohom, lanym wolijom, jeriom, počom abo ze wšelakimi juškami. Tež hejduš a jahły hrachy w našej jědži wulku rólu. Na kóždy pad běše pječeń jenož njezdělu.

Po wobjedze činješe kóždy, štož so jemu spodobaše, a popołdnu dawaše zaso něšto wosebite: šalku bunjaceho kofeja a tykanc. Jelizo njeběše někajki wopyt planowany abo wučinjeny, džěše nan zwjetša popołdnu do korčmy karty hrać. Pak do korčmy „K zelenemu wěncej“ na hłownej dróze pak do „Hońtwjerja“ we wsy. Tola tutej oficialnej pomjenowani so lědma

trjebašej. Praješe so jenož: „Du na chwilku k Šimankecom abo k Nicolaisecom.“ Wězo nastachu z tuteje chwili druhdy tež někotre hodžiny, a mać dyrbeješe wječor sama skót picować.

Njezańdže pak žana njezděła, zo njeby so susod wopytał abo zo njeby susod k nam přišoł. Scyla steješe a steji džens hišće susod na samsnym stopjenju kaž najbliše přečelstwo. Na róčnych časach kaž hody, Nowe lěto, jutry słuša susodej přeni wopyt. Tute hódnoćenje pochadza zdžěła z mjezsobneje wotwisnosće, přetož nimale kóždy ratarstwo měješe jenož jednoho konja a přiběraca mechanizacija, syčawy, běrnjacy kopak a někotryžkuli čězki žnjenski wóz žadaše sej znajmjeńša dweju

konjow. Najwažniše džěła so tuž zhromadnje dokonjachu. Nócna straža w konjencu, hdyž měješe kobla žrěbić, abo w hródzi, hdyž kruwa čezko čeleše, njebě bjez susoda předstajić. Tola je tež hišće něšto druge, štož čini susoda k najblišemu přečelej. Je to wona w čěmnosći lěstotkow rosćena česćownosć, kotraž wuwibaše so z pomocy w nuzy wohenja, z radosće nad nowonarodzenym a tež ze sobuzarowanja při smjerći jednoho stawa w susodstwjě.

Jan Kasper, Čisk

Ze Serbow młódšeje zańdženosće

Wo tajkich a hinašich ludžoch

Hodowne čisto „Pomhaj Bóh“ je mje pohnuło, skónčnje zaso raz serbske pjero do ruki wzać. Wuznawam, zo sym interview z knjezom Korlu Nalijom „Naša swójbna tragedija...“ a Gerharda Wirthowu rozprawu „Někotre dopomnjeća“ z wulkim zajimom a hnućom čitał.

Wirthowemu nastawkej chcu hišće dodać, zo bu w lěće 1945 tež mój Šešowski wuj Jan Kunašk zawlečeny a njeje so wjace nawrócił. A naspomnjeni Pawluš, tohorunja ze Šešowa pola Njeswaćidla, běše mojeje mačerje wuj. Wěm, zo njeběše Pawlušec Handrij někajki zlóstnik. Wobaj, Kunašk a Pawluš, běštaj nje-winowataj a staj so stałoj z woporum čerwjeneho fašizma.

Wosebje pak chcu so zaběrać z interviewom z Korlu Nalijom, na kotrehož so ze swojich Budyskich lět hišće jara derje dopominam. Wón tehdom njechodžeše potuleny po Budyšinje, ale z wěstej hordosću. Serb ze zlotym rjapom! A tola njejsym wšitko wo tych křiwdach a přescěhowanjach wědzał, za kotrež smědžeše so wón serbskim a němskim stalinistam džakować. Wězo znaju tež jeho młódšeho bratra Jana jara derje. Džělachmój něhdy hromadže w serbskim nowinarstwjě, wón w „Płomjenju“ a ja w „Nowej dobjě“. Před někotrymi lěta zetkach jeho na jednej Zwickawskej hasy, wšako bydlimoj wobaj njeдалoko tutoho sakskeho wulkoměsta, jenož kóždy na druhim kóncu.

Mi pak dže džensa wo tamneho Nalija, wo Pawoła! Hdyž w lěće 1954 jako wolontar w redakciji „Noweje Doby“ započach, tehdom hišće pod Jurjom Wuješom, kotryž wšak tež swoje wušparanja měješe ze „stronu“, zeznach so bliže z Pawołom Nalijom. Wón tam za tón čas nawjedowaše tak mjenowany Domowinski wotrjad a bu takrjec mój přeni wotrjadnik. Wón kładžeše mi nastawki, rozprawy a dopisy na blido, zo bych je za nowinu wobdžěłał. Słyšu hišće jeho Wojerowsku narěč, Židžinjanski dialekt. Wot njeho sym nawuknył, sčinić z dwustronskeje wobšěrnej rozprawy pječrjadkowsku powěsć. Pawoł Nalij měješe na mnje – wědomje abo njewědomje – wulki wliw, štož nastupa serbstwo, a tež, štož nastupa politisku zmyslenosć. Sym jako młoduški redaktor bórce pytnył a spó-

znał, zo bě sej Pawoł Nalij pod natwarom socialistiskeje towaršnosće poprawom něšto cyle druge předstajil. Na njeho spominam z wulkej džakownosću a žadam sej jeho zjawnu rehabilitaciju!

Tehdom wšak sydachu na Domowinskih a serbskich nowinarskich stólcach tajcy a hinaši ludžo, mjez nimi cyła šwita wotlěpjerjow, čušlakow, haj šamałych judašow. Jim njeje što wo serbsku wěc, wo traće serbstwa. Woni běchu wotročy stalinistiskeje strony, kotraž so džensa jenož hinak mjenuje. A tajkim ludžom mamy so sobu za to džakować, zo steji naš serbski lud na čerwjenej lisćinje wohroženych narodnosćow na wažnym městnje.

Pawoła Nalijowe wustupowanje, jeho sprawne a hustodosć sarkastiske rěčenje běše wězo serbskim „čekistam“ podhladne a znate.

Tuž so njetrjebam džiwać, zo so mje stasijowcy w lěće 1958, jako mje w Drježdžanach na Budyskej dróze měsacy dołho w pazorach mějach, tež raz cyle připadnje za mojim znajomstwow z Pawołom Nalijom prašachu. Wurěčach so z tym, zo mějach z nim jenož službnje činić, a to tež poměrnje krótki čas.

Nětkole wěm, čehodla so mje za Pawołom Nalijom prašachu a mojedla nic za prjedawšim šefredaktorom „Noweje doby“. Serbski žurnalist Měrcin Völkel wuchwaluje tutoho muža we swojej, wězo z čerwjonym pjerom spisanej knize „Serbske nowiny a časopisy w zašłosći a přitomnosći“, zo bu wón „z nošerjom a zwoprawdžerjom principow socialistiskeje žurnalistiki w serbskim nowinarstwjě“ (strona 143). A tute principy žadachu sej swoje wopory!

Nětkole wěm, čehodla so mje tehdom w Drježdžanach njeprašachu za wonym zasklým serbskim towaršom a funkcionaram ze znatym serbskim mjenom, kotryž so wěsty čas do mojeho zajeća w redakciji „Noweje Doby“ zjewi a tam w nadawku „strony“ (?) wěste „džěło“ wukonješe. Tež serbskim ratarjom je jeho mjeno hišće derje znate. Wón běše jedyn z tych, kotřiž jim w lěće 1960 „socialistiske nalěčo“ wobradžichu a jich z wohidnymi metodami do prodrustwow nuzowachu. Jako džak najskerje smědžeše tutón z Radworskich kónčin pochadžacy muž pozdžišo direktora w Markklebergskej wustajeńcy hrać, ale tež zaso jenož wěsty čas.

Nětkole wěm, čehodla so mje njeprašachu za šěrej eminencu Domowinskeje organizaci-

je, wěstym doktorom, kotryž pak najebač mjena njesłuša do mojeho přiwuznistwa. Jeho so my redaktorjo, kotřiž njeběchmy SEDacy, woprawdže bojachmy.

Nětkole wěm, čehodla so mje njeprašachu za mojím něhdyšim serbskim wučerjom z tym ryzy němskim mjenom, pola kotrehož sym w Rakecach a pozdžišo w Budyšinje do šule chodzil. Kónc štyrcetych lět bě mi wón do poezijoweho albuma tajke dušne serbske hrónčko wo dobrych čłowjeskich skutkach napisal. Hač drje je so sam po nim měł? W zrudnym lěće 1953 je wón nam serbskim wyšim šulerjam w Budyšinje z wulkim wjeselom, haj ze zahoritósću rozprawjal, kak su stasijowcy po poraženju ludoweho zběžka potrjechenych wobdžělnikow honili a po stach na nakładne awta zmjetali a do jastwow stykali. Ja sym tutych wobohich mužow w Budyšinje zeznal, k smjerći zasudženych a potom tola hišće k dołholětnym pokutam „wobhnadženych“.

Ně, woni so mje w Drježdžanach tež njeprašachu za wosobami, kotrež tehdom kokachu na Pětra Jordanowej w tak mjenowanym „Serbskim zarjedze“, kotryž měješe w běhu lět wšelake pomjenowanja. Běše to tola hnědo, filialka Mielkec imperija, hdžež tak a tak jedyn druhého wobkedžbowaše.

Njezdziwam so, zo mje tehdom kónc meje 1958 w Budyšinje na Mättigowej witachu ze słowami: „Schulze, Sie haben ein ausgesprochenes Mitteilungsbedürfnis!“ Poprawom je to za młodeho redaktora jara dobre wuswědčenje – bohužel jenož wot wopačnych ludžić!

Pawoł Nalij bu, toho sym sej wěsty, lěta dołho wobkedžbowany, zawěsće hižo wot toho dnja, jako bě so z Južnosłowjanskeje nawrócił do Łužicy. Snano bych tu tež mje dlěje wobkedžbowali a potom čim krućišo pochłostali. Mějach pak hižo šwedski wizum w kapsy, dokelž chcych w lěću lěta 1958 do Šwedскеje na swětowe mišterstwa w kopańcy sej dojeć. Strašne bjezstrašnostne organy so bojachu, zo jim twochnu.

Po mojej jatbje w Drježdžanach a Budyšinje wuhladach Pawoła Nalija započatk šěsćdzesatych lět na Budyskej Dwórnišćowej dróze. Džěch runje do města a wón chwataše na čah. Nimoducy zawoła na mnje: „Hincó, Arbeit macht frei!“ To běše tola hesło z hitlerskeho koncentraciskeho lěhwa! Tajke sarkazmy běchu typiske za Pawoła Nalija. Hdy by wón tehdom wědzał, što jemu kćěje! A to běše moje poslednje krótkte zetkanje z nim.

Wón studowaše tehdom w Lipsku a ja džě-
lach w Njeswaćidle na serbskej superinten-
denturje. W lěcu lěta 1960 jeho zajachu. To
hišće w Njeswaćidle zhonich. A wo jeho zaž-
nej smjerći dóstach powěsć jara pozdže, hdyž
wjace we Łužicy njebydlach. Wón wšak sluše-
še nětko do tych zabytych Serbow!

W lěće 1978 zeznach so z fararjom, kotryž
pochadžeše z Oschatzskich kónčin. Wón mi
powědaše, zo je Pawoł Nalij tam něhdže w
jednym zawodže džělať a so čile na wosadnym
žiwjenju wobdžělił. Tamny farar je mjeztym
zemrěł, ale njezabudu, z kajkej česćownosću
je wón wo Naliju a tež wo tragiskej smjerći
jeho mandželskeje řečať.

Jara so rudžu, zo su falšni serbscy bratřa
hromadže z němskimi kumpanami tutoho
horliwego, nadobneho Serba zničili. Serbske
ideale našich młodžinskich lět buchu zatepje-
ne w morju sylzow a krwe!

Z Korlu Nalijom so wjeselu, zo je po tak
dołhich lětdžesatkach džensa rehabilitowany.
Ja směm wo swoju rehabilitaciju hišće wojo-
wać, hižo přež cyle lěto. Wšudžom syda hišće
stara garda, w Drježdžanach na wobwodnym
sudnistwje a rěčnistwje. A tež w serbskich
zarjadach!

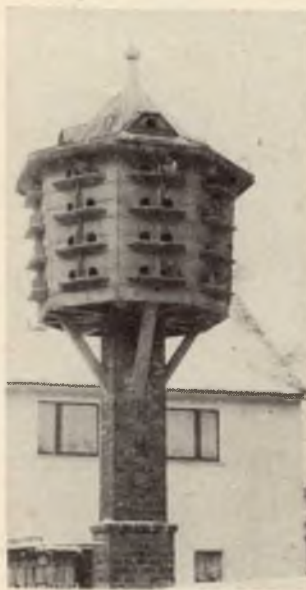
Jako pobych nazymu w Drježdžanach, do-
jědžech sej tež na Budysku drohu. A kak so
strožich, zo běchu wrota do tuteje čwělowar-
nje šěroko wotewrjene. A smědžach zastupić
do dwora a sej znajmjeńša wšitko wot wonka
wobhladać, štož něhdy widžeć njemóžach a
njesmědžach. Z wulkej lesću so mi poradži,
so dobyć do hornjeho, do poslednjeho po-
schoda nad celowym traktom, hdžež tak mje-
nowani přesyšowarjo hać do lěta 1989 swoje
nječestne rjemjesło wukonjachu. Mjez nimi
běchu tež Serbja. Jednoho znaju z młodych
lět. Wón pochadžeše z katolskich Serbow.
Běše w Budyšinje mój sobušuler. Dopomi-
nam so na njeho, kak sakrowaše a swarješe,
hdyž tamni šulscy towaršojo rano zahe w in-
ternaće k rańšam stawachu a wón we swoim
borle ležo wosta. Jara bórže bě so wón hižo
za takje nje dobre powołanje rozsudžił.

W Drježdžanskim objektě su nětko wšela-
ke firmy zaměstnjene, na přikład tež strowot-
nistwo. Haj, stare čěrje buchu ruče zašlewje-
rjene. To njeje w zmysle woporow stalinisti-
skeho potłóčowanja, to nas boli!

Do jastwa pak mje tónkróć njepušćichu,
běše zawrjene a derje wobstražowane, dokelž
su tam w celach akty składowane. A stražnika
w zelenej uniformje policije so woprašach,
hdžeha bě w zaštych lětdžesatkach služil. Na
to mi wotmołwi: „Ich war bloß bei der Feuer-
wehr!“ Wšudže lući ludžo, kotřiž wo ničim
ničo njewědža. Lući njewinowaci! A sudnik
S. na wobwodnym sudnistwje mi rjekny: „Ich
war nur zuständig für Arbeitsrecht!“ Z politi-
skej justicu njeje wězo ničo ničo činić měł.
Snadž staj tutaj mužej woprawdže njewino-
wataj, ale či, kotřiž su wina, hdžeha či su,
kotřiž su druhich přeradžowali, honili, pře-
slyšowali, ponižowali, bili a krjudowali, zasud-
žowali ... a morili?!

Hinc Šolta

*

Holbjenc w Chrósćicach na jar-
skim dworje

Naše nowiny a časopisy před 100 lěta

Z Njeswaćidla. Wobydlerjam tudomnych
stron je so z natwarjenjom Budysko-Rake-
čanskeje železnicy wulka dobrota wopokaza-
la. Hdyž tež na nowej železnicy hišće wšo
tak naprawjene njeje, kaž je to na druhich
sakskich železnicach, njesmědža ludžo hny-
dom sčerpnošć zhubić a so na kóždu malič-
kosć wóře huntorić. Što je na tym, hdyž je
wóndano w Rakecach pječa posledni wóz wo-
soboweho čaha stejo wostaf? Wšak su ludžo,
w nim sedžacy, hišće w prawym času do Budy-
šina přijěli. A scyła džě ta wěc wěrna była
njeje. Rakečenjo a železnicy zastojnicy znaj-
mjeńša přěja, zo je so tajke něšto cofało,
hačrunjež to Njeswaćilscy ze zasaktošću wob-
kručěja. A hdyž raz wosobowe wozy wutepje-
ne njejsu, tola pućowarjo hnydom njezmjer-
nu. Čehodla so hnydom wobčežować? Wšak
čah z Rakec do Budyšina jenož połdra hodži-
ny jědže a tak dołho móže kóždy tola tróšku
zymy mrěć. Na to pak zawěsće ničo swarić
njebudže móc, zo bychy so čahi komdžite a
na zastanišćach so předołho dliite. Z tym ma
so runje nawopak. Čahi přeco ruče zdypkom
w postajenym času jědža. Tele dny měješe
so samo čah, kiž rano z Rakec wotjědže, tak
do spěcha, a z chwatkow pozabu, w Cha-
sowje zastac ... Wšako mamy tež wuhlady,
zo so skónčnje jónu naša železnica přež Ku-
low a Wojerecy do Hródku wutwari a zo bu-
dže wona potom wulka swětowa železnica,
kotraž Wien a Barlin po najkróćšim puću zjed-
noći.

Serbske Nowiny, 7. febr. 1891

POWĚSĆE

Budyšin. Sobotu, 17. nowembra 1990, wot-
mě so wokřesna nazymska synoda zaso we
wobnowjenym domje na Hornčerskej hasy.

Předsyda synody, bratr Fiebigger, postrowi
wutrobnje noweho Budyskeho superinten-
denta bratra Pappai a w kruhu synody a po-
džakowa so pola fararja Leßmanna za jeho

woporniwe džělo jako zastupowacy superin-
tendent.

Po rańšej nutřnosći slyšachmy přednošk
noweho superintendenta wo temje: Trjeba
cyrkej tež zawróť?

Hłowne mysle chcu skrótka zjeć.

Biblija znaje zawróćenje na přikład
Cacheusa, Pawoła abo zhubjeneho syna a
wě, zo prawe zawróćenje k žiwjenju a zběžno-
sći wjedže. Bohatemu młodžencej pak so to
nje poradži. Naš swěrnny pastyr pak chce zhu-
bjene wowcy domoj wjesć. Jedne z najwážni-
šich prašenjow cyrkwy je přeco zaso raz wo-
spjetowane prašenje: Smy na prawym puću
domoj k našemu Bohu? Hdyž z čistej wutro-
bu haj prajić móžemy, potom je derje. Jeli
nic, potom dyrbymy so tak ruče kaž móžno
zawróćić a našu cyrkej wobnowić. To so zapo-
čina, hdyž naša wutroba zaso bjez bojose
mócnje bije a my w lubosći z wotewrjenymaj
woćomaj a wušomaj přež swět chodžimy a
tam pomhamy, hdžež Jězus to wot nas woča-
kuje. Tak móžemy čłowjekow k wěrje wabić,
kaž wón rózow tež zamóže wabić.

Po přestawce bě wobšěrna diskusija. Waž-
ne so mi zda, zo na jednej stronje kritisce na
zaštošć myslimy a swoje slabosće njezabudže-
my, ale na druhej stronje z dowěru do přicho-
da kročimy, dokelž wěmy, zo Bóh njeje dalo-
ko wot nas a zo směmy so změrom widžeć
dać kaž cyrkej na horje.

Na kóncu nam zaso bratr Herrmann roz-
prawješe wo krajnej synodze w Drježdža-
nach.

H. W.

Přeprošujemy

2. 2. – sobota

14.30 hod. wosadne popołdnjo w Maleše-
cach (Albert)

3. 2. – 2. njezděla do póstneho časa

10.00 hod. kemše w Budyšinje na Michal-
skej (Albert)

w samsnym času Boža služba za džěći

10.00 hod. kemše w Rakecach (Feustel)

13.30 hod. kemše z Božim wotkazanjom w
Budestecach (Albert)

10. 2. – njezděla do póstneho časa

12.25 hod. nutřnosć w rozhłosu

17. 2. – 1. njezděla w póstnym času

8.30 hod. kemše w Hrodzišću (Malink)

10.00 hod. kemše w Barće (Malink)

24. 2. – 2. njezděla w póstnym času

12.25 hod. nutřnosć w rozhłosu

25. 2. – pónđzela

9.30 hod. křubłanski dzeń w Budyšinje na
Hornčerskej

27. 2. – pokutny dzeń

9.00 hod. kemše z Božim wotkazanjom w
Bukecach (Malink)

2. 3. – sobota

14.00 hod. wosadne popołdnjo w Drježdža-
nach

3. 3. – 3. njezděla w póstnym času

10.00 hod. kemše w Budyšinje na Michal-
skej (Albert)

w samsnym času Boža služba za džěći

13.30 hod. kemše w Budestecach (Albert)

Pomhaj Boh, časopis ewangelskich Serbow. Rjadowje Kon-
went serbskich ewangelskich duchownych. – Ludowe na-
kladnistwo Domowina, Budyšin, Sukelnska 27. Redaktor
a skazanki: sup. Siegfried Albert, Serbski kěrchow, 8600,
Budyšin, tel. 4 22 01. - čisć: Serbska čisćernja - t. z. w. r.
- w. z. w. Budyšinje. - Wuchadža jónkróć za měsac. Přino-
ški a dary na konto: Sorbische evangelische Superintendenten-
tur Bautzen, Sp. Bautzen 30 000 110. -